

**Б.В. Данилів, канд. екон. наук, директор Департаменту
агропромислового розвитку Харківської обласної державної
адміністрації
Харківський національний аграрний університет ім. В.В Докучаєва**

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ

Постановка проблеми. Специфікою сільського господарства, як найстарішої галузі господарської діяльності людства, є те, що засоби виробництва можуть бути розділені на біологічні або матеріально-біологічні, які у взаємодії утворюють нерозривну єдність. Важливим є те, що для аграрної галузі провідну, роль відіграють саме матеріально-біологічні засоби, що реалізують свої виробничі функції через специфічний процес пристосування та розвитку таких властивостей рослин і тварин, що найбільше відповідають можливостям їх промислового виробництва.

В умовах кризи, що склалась в Україні, сільське господарство набуває особливого значення, оскільки воно має здатність до самовідтворення ресурсів і виробництва в цілому, що може стати ключовим елементом стабілізації галузі та національної економіки в цілому [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку аграрного сектору є основним об'єктом дослідження таких видатних українських вчених як В.Г. Андрійчук, Г.І. Гайдуцький, П.М. Макаренко, М.І. Кісіль, Ю.Я. Лузан та ін. Ними розкриваються основні організаційно-економічні механізми функціонування галузі в умовах ринково господарства на мікро- та макрорівнях. Одночасно з цим, аграрний сектор ставить нові питання і наукові виклики до науковців відносно формування ефективної системи діяльності галузі національної економіки, що потребує подальших теоретико-методологічних досліджень, що й спонукало до написання статті.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є оцінка сучасного стану сільського господарства в Україні та визначення основних специфічних рис його функціонування в межах реалій розвитку країни та світового господарства.

Виклад основного матеріалу досліджень. Україна має значний аграрний потенціал, оскільки володіє великими масивами родючих земель

та сприятливими кліматичними умовами, що дає змогу отримувати значний обсяг аграрної продукції. В світовому господарстві Україна займає лідируючі позиції у сфері експорту сільськогосподарської продукції, що є одночасно основою розвитку економіки країни та добробуту її населення [2].

Розвиток сільського господарства України в сучасних умовах має ряд проблем і недоліків та, нажаль, не відповідає рівню організації виробництва в провідних країнах світу. Оцінюючи обсяги і динаміку виробництва валової продукції в сільському господарстві України в 1990-2013 рр., відмітимо, що за досліджуваний період, обсяги виробництва характеризуються значними коливаннями (табл. 1) [3; 4].

Динаміка валової продукція сільського господарства України в 1990-2013 рр. (в постійних цінах 2010 р.)*

Роки	Всього по галузі, млн грн			Сільськогосподарські підприємства, млн грн		
	Разом	рослин-ництво	тварин-ництво	Разом	рослин-ництво	тварин-ництво
1990	282774,2	145502,0	137272,2	199161,3	117938,0	81223,3
1995	183890,3	106329,6	77560,7	99448,6	67549,1	31899,5
2000	151022,2	92838,9	58183,3	57997,7	45791,0	12206,7
2005	179605,8	114479,9	65125,9	72764,7	55677,0	17087,7
2010	194886,5	124554,1	70332,4	94089,0	66812,7	27276,3
2011	233696,3	162436,4	71259,9	121053,7	92138,4	28915,3
2012	223254,8	149233,4	74021,4	113082,3	82130,2	30952,1
2013	252859,0	175895,2	76963,8	136590,9	103127,8	33463,1
2013р. до 1990р. (+, -)	-29915	30393,2	-60308	-62570	-14810	-47760

Джерело: проаналізовано автором на основі статистичних даних[4]

Найбільш критична ситуація в галузі спостерігалась в період 1995-2005 рр., коли кількість виробленої продукції була найменшою, що пояснюється як загальною кризою національної економіки, так і довготривалими депресивними процесами в галузі, які на фоні майнової реформи спричинили загальний занепад галузі. З 2006 р. спостерігається

* проаналізовано автором за даними держкомстату України

поступове і нерівномірне зростання виробництва, але у 2013 р. показників умовно стабільного 1990р. за обсягами виробництва в порівняних цінах ще не було досягнуто.

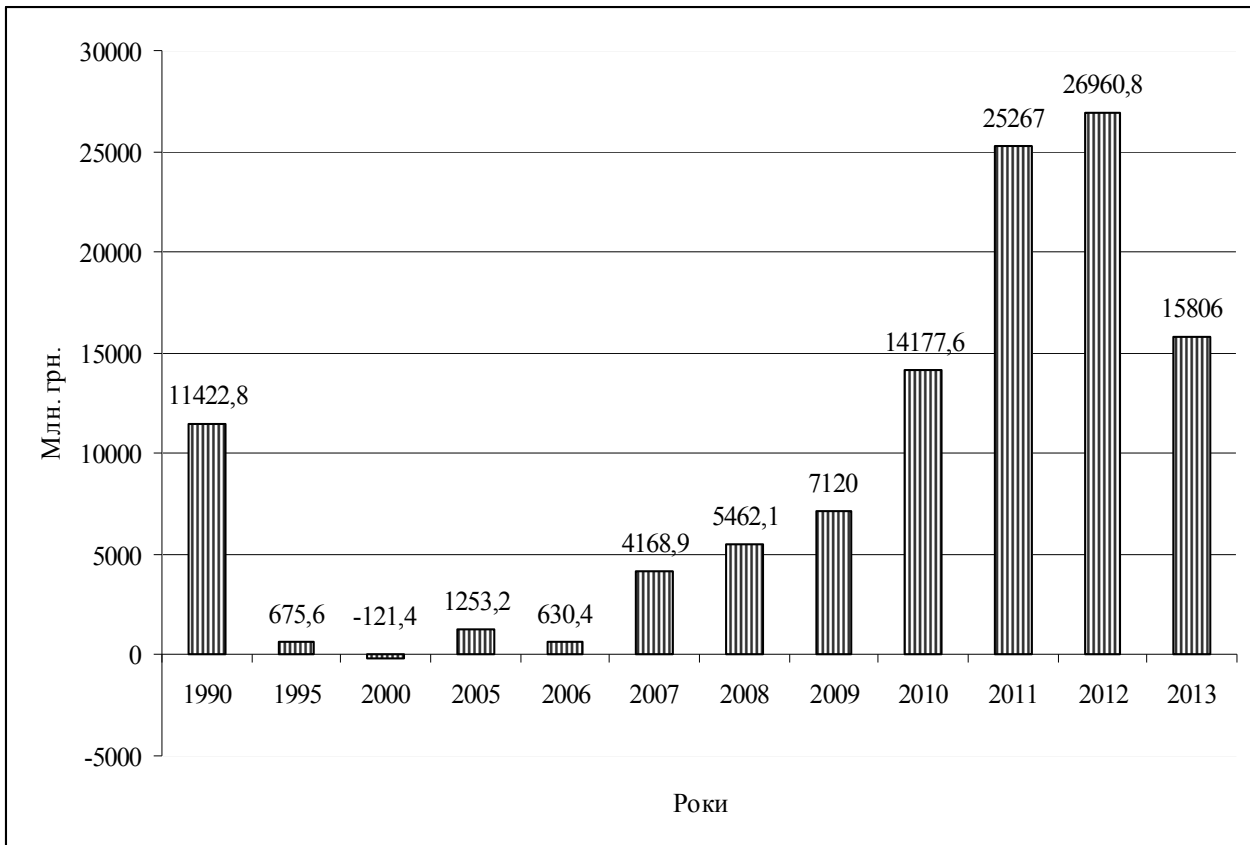
За загальними обсягами виробництва продукція рослинництва на кінець досліджуваного періоду складає 69,5 % значно перевищуючи виробництво продукції тваринництва (30,5 % валової продукції), що вказує на нерівномірність розвитку аграрних галузей та міжгалузевий дисбаланс виробництва. Основною причиною є значна нестабільність перехідного періоду в економіці України, що в кінцевому результаті спричинило довгострокову рецесію галузі.

Специфічним є те, що в досліджуваний період виробництво продукції сільського господарства в основному залишається в сільськогосподарських підприємствах, частка яких коливається в загальному обсязі від 70,4 % в 1990р. до 54 % в 2013р. При цьому змінилась структурна орієнтація виробництва. Якщо питома частка продукції рослинництва, що вирощувалась аграрними підприємствами залишається в межах лідируючої – від 81,1 % в 1990 р. до 58 % в 2013 р., то відчутна частка виробленої продукції тваринництва поступово переміщується в господарства населення, втрачаючи позиції аграрних підприємств в виробництві даного виду продукції від 59,2 % в 1990 р. до 43,5 % в 2013 р.

Значне скорочення виробництва продукції тваринництва в досліджуваний період – на 60,3 млрд грн, не було компенсовано збільшенням обсягів виробництва продукції рослинництва, адже і в ній спостерігається зменшення виробництва на 29,9 млрд грн в порівняних цінах 2010 р.

З врахуванням вимог СОТ щодо формування високотоварного виробництва з забезпеченням контролю якості виробленої продукції ситуація коли значна частина виробників є приватними господарствами з відсутністю товарної орієнтації виробництва та встановлених виробничих технологій є проблемною для в сільського господарства України, оскільки не забезпечує гарантованої довіри до галузі з боку національних та іноземних партнерів та інвесторів.

Досліджуючи динаміку результативності діяльності сільського господарства України в 1990-2013 рр., відмітимо, що за досліджуваний період вона зазнала значних коливань (рисунок).

Динаміка прибутків від реалізації сільськогосподарської продукції в Україні в 1990-2013 рр. [4].

Найнижча ефективність діяльності спостерігалась в 2000 р., коли збиток по галузі в цілому склав – 121,4 млн грн, що є наслідком довготривалого спаду за період з 1990 по 2000 рр. В подальшому, до 2013 р. галузь поступово стає більш ефективною, досить стабільно нарощуючи прибутки. Важливим фактором зростання прибутку стала переорієнтація на виробництво високоприбуткових видів продукції сільськогосподарської галузі (насіння соняшнику, зерна ячменю та пшениці, кукурудзи) для світового ринку, що стимулювало більший розвиток рослинництва, ніж тваринництва. На кінець досліджуваного періоду прибуток від господарської діяльності дещо знизився в порівнянні з максимумом 2012 р. – на 41,4 %, що вказує на нестабільність галузі як в царині використання ресурсів так і в створенні ефективного ринку сільськогосподарської продукції.

Висновки. Не зважаючи на значний потенціал в виробництві, сільське господарство України – нестабільна галузь з значними проблемами розвитку. Аграрний сектор економіки, є прибутковим, але прибутки коливаються в значному діапазоні, причинами чого є як природно-кліматичних умови, так і економічні фактори господарської

діяльності. Для формування умов стабільного розвитку необхідно стабілізувати ситуацію як в економіці країни в цілому, так і спиратись на внутрішні фактори природного відтворення, що є унікальною властивістю сільського господарства.

На державному і регіональному рівнях необхідно ще більш посилити увагу до питань захисту вітчизняного сільгоспвиробника. Зокрема, збитки від зниження цін на світовому аграрному ринку, повинні пропорційно ділитися між зернотрейдерами і сільгоспвиробниками. На внутрішньому ринку повинен постійно функціонувати і удосконалюватися відповідно до запитів сільгоспвиробників механізм форвардних закупівель. Під постійною увагою як держави, так і місцевих органів виконавчої влади необхідно порушувати питання залучення інвестицій у аграрний сектор і створювати максимально сприятливі умови для реалізації інвестиційних проектів сільськогосподарського спрямування.

Сільське господарство це галузь, виробництво в якій носить сезонний характер і пов'язане з численними ризиками, а ціна на його продукцію у значній мірі формується під впливом обмеженої купівельної спроможності населення. Тому визначаючі шляхи покращення фінансового забезпечення аграрного сектору постає гостра необхідність його державної підтримки.

Бібліографічний список: 1. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 3–18. 2. Духневич А.В. Сільське господарство в умовах членства України в СОТ / А.В. Духневич // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 12. – С. 6–10. 3. WTO: 2013 PRESS RELEASES Press /511 5 February 2014 ACCESSIONS WTO welcomes Ukraine as a new member [Електрон. ресурс.]. – Режим доступу: <http://www.wto.org/english/news>; 4. Сільське господарство України 2013 рік: [стат. збірник] / За редакцією Н.С. Власенко. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 400 с.

Данылив В. Б. Агропромышленный комплекс Украины: современное состояние и особенности. Специфика аграрной сферы состоит в том, что в ней средства производства могут быть разделены на биологические и материально-биологические, которые реализуют свои производственные функции через специфический процесс приспособления и развития таких свойств растений и животных, которые соответствуют возможностям их промышленного производства. Развитие сельского

хозяйства Украины в современных условиях имеет ряд проблем и недостатков, создает проблемы в связи с формированием высокотоварного производства. К ним относят то, что значительная часть производителей являются частными хозяйствами с отсутствием товарной ориентации производства и установленных производственных технологий, не обеспечивает гарантированного доверия к отрасли со стороны национальных и иностранных партнеров и инвесторов. Если удельный вес продукции растениеводства, выращиваемой аграрными предприятиями остается относительно неизменной, то доля продукции животноводства постепенно перемещается в хозяйства населения, теряя позиции аграрных предприятий в производстве данного вида. Важным фактором роста доходности может стать переориентация на производство таких высокодоходных видов продукции отрасли как семена подсолнечника, зерно ячменя, пшеницы, кукурузы для реализации на мировом рынке.

Daniliv V.B. Agriculture of Ukraine: present situation and characteristics. Specificity of agrarian sphere is that it means production can be divided into biological and biological material that implement their specific production functions through the process of adaptation and development of such properties of plants and animals that are most relevant to their industrial capabilities. The development of agriculture Ukraine in modern conditions has a number of problems and deficiencies that create problems concerning the formation factories and suitable quality. These include the fact that many of the producers are private farms with the absence of commodity production orientation and established production technologies does not guarantee confidence in the industry from domestic and foreign partners and investors. If the relative share of crop that was grown agricultural enterprises remains relatively unchanged, the share of output is gradually shifting livestock farms, losing the position of agriculture in the production of this species. An important factor in the growth of profitability can be a shift to production of high-products industry as sunflower seeds, barley and wheat, corn for sale on the world market.